

”כי לא יראני האדם וחי” –

מה ראו ישעיהו ויחזקאל בנבואות ההקדשה שלהם?

(שיעור מס' 0-60-400)

אורי סמט, orisamet@gmail.com

1. משנה, חגיגה פרק ב משנה א:

אין דורשין בעריות בשלשה
ולא במעשה בראשית בשנים
ולא במרכבה ביחיד אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו...

2. מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דשירה פרשה ז:

אמר אויב, זה היה תחלת הפרשה ולמה נכת' כאן שאין מוקדם ומאוחר בתורה...
כיוצא בו בשנת מות המלך עזיהו וגו' (ישעיה ו א) זה היה תחלת הפרשה ולמה נכתב כאן לפי שאין מוקדם ומאוחר בתורה...
כיוצא בו הלוך וקראת באזני ירושלים וגו' (ירמ' ב ב) זה היה תחלת הספר ולמה נכתב כאן מפני שאין מוקדם ומאוחר בתורה...
כיוצא בו אני קהלת הייתי מלך בירושלם (קהלת א יב) זה היה תחלת הספר ולמה נכתב כאן לפי שאין מוקדם ומאוחר בתורה

3. אבן עזרא, ישעיהו ו, ח:

וטעם "הנני שלחני" אחרי שטהרו שפתי אני ראוי להיות שליח ולא הייתי כן בימים הראשונים על כן אמרתי מזאת הפרשה תחילת נבואת ישעיה.

4. ר' יצחק אברבנאל, ישעיהו ו:

בשנת מות המלך עזיהו ואראה את ה' וגו', הנה פשט הכתובים מורה שלא היתה זאת הנבואה הראשונה אשר ראה ישעיהו כיון שלא נכתבה בתחילת הספר, ומה שאמר בכאן את מי אשלח, הנני שלחני, אינם ראיות הכרחיות לשתיה זאת הנבואה הראשונה שנבא, כמו שכתבו החכמים, כי הנה היה ענין השליחות לפי שהיו בזמן ההוא נביאים אחרים מזולת ישעיהו, כגון עמוס שנבא בימי עזיהו, והושע שנבא בימי עזיהו ויותם ואחז וחזקיהו כמו שזכר הכתוב, ומיכה שנבא בימי אחז ויותם וחזקיהו..

5. שד"ל (ר' שמואל דוד לוצאטו, המאה הי"ט, אוסטריה) שם:

ישעיה מזכיר החזון אשר נראה אליו בתחלת הינבאו, ועל ידי כן מודיע אל העם, כי מאז החל להינבא הודיעו ה' כי לא ישמעו בקולו, כי על רוב פשעיהם נמנעו מהם דרכי התשובה עד בוא עליהם כל הרעות אשר נגזרו עליהם... והנה הדבר מובן מאליו כי כשבאה אליו הנבואה הזאת לא היה אפשר לו שיגיד אותה אל העם שאם כן לא היה מקום שיוכיחם עוד מאחר שהוא יודע שלא יקבלו דבריו, על כן שמר הדבר בלבו כעשרים שנה וכשראה אותם מלעיגים על דבריו הגיד להם כי עוונותיהם הטו אלה שנעלו שערי התשובה בפניהם...

6. בבלי, חגיגה דף יג עמוד ב :

אמר רבא : כל שראה יחזקאל ראה ישעיה.
למה יחזקאל דומה? לבן כפר שראה את המלך. ולמה ישעיה דומה? לבן כרך שראה את המלך.
)

7. רש"י שם :

ראה ישעיה – כששרתה עליו רוח הקדש כמה שנאמר "ואראה את ה' יושב על כסא רם ונשא" וגוי' (ישעיהו ו), אלא שלא חש לפרש את הכל שהיה בן מלכים וגדל בפלטין ובן כרך הרואה את המלך אינו נבהל ואינו תמה ואינו חש לספר.

8. רד"ק ישעיהו ו, א :

ורבותינו הקשו הפסוקים ואמרו כתיב כי לא יראני האדם וחי וכתוב ואראה את ה', לא קשיא כאן באספקלריא המאירה כאן באספקלריא שאינה מאירה.
ואמרו רבותינו ז"ל כל מה שראה יחזקאל ראה ישעיהו יחזקאל למה הוא דומה לבן כפר שראה את המלך ישעיהו לבן כרך שראה את המלך, כלומר שיחזקאל ספר פרטי הדברים לפי שהיה חדוש גדול אצלו או אצל בני דורו אבל ישעיה לא ספר אלא דרך כלל כי הוא היה שלם יותר מיחזקאל ולא היתה המראה כל כך חדוש אצלו או בני דורו היו שלמים יותר מבני דורו של יחזקאל וישעיהו זכר שרפים ולא זכר החיות :

9. תוספות, חגיגה דף יג עמוד ב ד"ה לבן כפר :

לבן כפר שראה המלך שצריך לו להביא סימנים לאחרים קודם שיאמינוהו לפי שראהו שלא במקומו ואין דרכו להתראות שם והכי נמי אמר יחזקאל שראהו על נהר כבר לפיכך נתמהו שומעיו.

10. ר' אריה לייב גינצבורג (המאה הי"ח), טורי אבן, חגיגה דף יג עמוד ב :

לבן כפר שראה. פירשו התוספות שצריך לו להביא סימנים לאחרים קודם שיאמינוהו מפני שראהו שלא במקומו ואין דרכו להתראה שם והכא נמי יחזקאל שראהו על נהר כבר. לפיכך נתמהו שומעיו. ולפי זה לא תליא בראהו מאיזה מקום הוא אי מכפר אי מדרך אלא במקום הראיה תליא אי ראו אותו בכרך שהוא מקומו או בכפר שאינו מקומו, והא דנקט בן כפר שראה בן כרך שראה אורחא דמילתא נקט דכל אחד רואה אותו בעירו בן כרך בכרך בן כפר בכפר. אבל רש"י פירש שישעיה דומה לבן מלכים שגדל בפלטין ובן כרך הרואה את המלך אינו נבהל ואינו תמה ואינו חש לספר, ולפי זה תליא בראהו ולא במקום. דבן כפר אפילו ראוהו בכרך נבהל ותמה ובן כרך בין בכרך בין בכפר אינו תמה. ופירוש התוספות יותר נכון דהא ספרי הנביאים נכתבו על ידי רוח הקודש ולא לפי רצונם לכתוב מה שתמה בעיניו ורוצה לספר. ולפירוש התוספות ניחא.

11. הרמב"ם, מורה הנבוכים חלק ג פרק ו, תרגום ר"י קאפח :

דע, כי העניין הזה הנעלה והחשוב אשר בא יחזקאל ע"ה להודיענו אותו מתיאור המרכבה בהתעוררות הנבואית אשר עוררתו להודיענו אותו הוא העניין עצמו אשר הודיענו אותו ישעיה ע"ה באופן כללי שאינו צריך לפירוט הזה, והוא אומרו : ואראה את ה' יושב על כסא רם ונשא ושוליו מלאים את ההיכל שרפים עומדים וגוי' כבר בארו לנו חכמים כל זה, והעירונו על עניין זה, ואמרו, כי ההשגה אשר השיג יחזקאל היא עצמה ההשגה אשר השיג ישעיה, והמשילו על כך משל לשני בני אדם שראו את המלך בהיותו במרכבתו : אחד מהם מבני העיר והאחד מבני הכפר, זה שמבני העיר, ביודעו כי בני העיר ידועים את תכונת מרכבת המלך, לא תיאר תכונת רכיבתו, אלא אמר ראיתי את המלך בלבד. והשני, מפני שהוא רוצה לתאר לבני הכפר שאין להם ידיעה במאומה מתכונת זה, פירט להם היאך תכונת רכיבתו ותיאור צבאותיו ושמשו והמוציאים לפועל את פקודותיו...
ואפשר שהיה סבור אומר דבר זה כי ישעיה יותר שלם מיחזקאל...

12. ברכת יוצר אור:

תתברך צורנו מלכנו וגואלנו בורא קדושים. ישתבח שמך לעד מלכנו יוצר משרתים ואשר משרתיו פלם עומדים ברום עולם. ומשמיעים ביראה נחד בקול. דברי אלהים חיים ומלך עולם: פלם אהובים. פלם ברורים. פלם גבורים. וכלם עושים באימה וביראה רצון קונם: וכלם פותחים את פיהם בקדשה ובטהרה. בשירה ובזמרה. ומברכים ומשבחים ומפארים ומעריצים ומקדישים וממליכים: את שם האל המלך הגדול הגבור והנורא. קדוש הוא. וכלם מקבלים עליהם על מלכות שמים זה מזה. ונותנים באהבה רשות זה לזה להקדיש ליוצרם בנחת ורח. בשפה ברורה ובנעימה. קדשה פלם פאחד. עונים ואומרים ביראה:

קדוש קדוש קדוש ה' צבאות. מלא כל הארץ כבודו:

והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול מתנשאים לעמת שרפים. לעמתם משבחים ואומרים:

ברוך כבוד ה' ממקומו:

13. קדושה של שחרית לשבת (נוסח ספרד):

נקדישך ונעריצך כנעם שיח סוד שרפי קדש. המשלשים לך קדשה. כפתיב על יד נביאך. וקרא זה אל זה ואמר:

קו"ח - קדוש קדוש קדוש ה' צבאות. מלא כל הארץ כבודו:

חזן - אז. בקול רעש גדול אדיר וחזק. משמיעים קול. מתנשאים לעמת שרפים. לעמתם משבחים ואומרים:

קו"ח - ברוך כבוד ה' ממקומו:

14. רבי אריה צבי פרומר הי"ד (המאה הי"ט-כ' פולין), ארץ צבי, חלק ב, ליקוטים - תפילה (מהדורת תש"ס,

עמ' שצב):

יש להעיר שבקדושה שאומרים בחזרת הש"ץ בשב"ק משנים ממה שאומרים אחרי ברכת יוצר אור לפני השמונה עשרה, כי לפני שמו"ע אומרים: והאופנים וחיות הקודש ברעש גדול מתנשאים לעומת שרפים וכו'. – ובחזרת הש"ץ אומרים "אדיר וחזק משמיעים קול" ולא אומרים מי הם המשמיעים את הקול.

ונראה לומר כי זו שגיאה וזה נובע מכיון שלפני מאות בשנים שעוד לא הופיע דפוסים, כל הספרים וסדורים לתפילה היו בכתב יד, ובכתב יד היו הרבה מילים כתובות בראשי תיבות וגם הקדושה היתה כתובה בכת"י וכנראה היה כתוב "אז בקול רעש גדול או"ח משמיעים קול והכוונה היתה: אופנים וחיות.

אבל אחד המדפיסים שגג והדפיס מזה את המילים 'אדיר וחזק'. ולולי דמסתפינא מזה שכבר אומרים ככה בקדושה מאות בשנים, הייתי מתקן להגיד 'אז בקול רעש גדול אופנים וחיות משמיעים קול' כמו שאומרים בסדר קדושה שלפני שמונה עשרה.

15. הרב יעקב לויפר:

...כמעט בטוח שסברא זו איננה נכונה. כי בסידור רב סעדיה גאון (הוצ' מקיצי נרדמים עמ' לח) כתוב "אז בקול רעש גדול אדיר וחזק ונורא משמיעים קולם" למילת 'ונורא' כבר אין הסבר של ראשי תיבות. ובברכת יוצר כתוב שם (עמ' לז): "וחיות הקודש עם האופנים ברעש גדול אדיר וחזק ונורא לעומתן משבחים ואומרים" הרי שמוזכרים כאן האופנים וחיות וגם אדיר וחזק...

גם הנוסח בסידור ר' עמרם גאון הוא 'אדיר וחזק' וכנ"ל בסידור הרוקח ובמחזור ויטרי. הרי לנו שגירסא זו של 'אדיר וחזק' יסודתה בהררי קודש וחלילה לתלות אותה בטעות סופר שרס"ג ור' עמרם גאון ומחזור ויטרי כולם לא שמו לב אליה, דבר שלא יתכן כלל.

16. בבלי, ראש השנה דף לא עמוד א:

אמר רב יהודה בר אידי אמר רבי יוחנן עשר מסעות נסעה שכינה מקראי וכנגדן גלתה סנהדרין מגמרא עשר מסעות נסעה שכינה מקראי מכפרת לכרוב ומכרוב למפתן ומפתן לחצר ומחצר למזבח ומזבח לגג ומגג לחומה ומחומה לעיר ומעיר להר ומהר למדבר וממדבר עלתה וישבה במקומה שנאמר (הושע ה) "אלך אשובה אל מקומי". מכפרת לכרוב ומכרוב למפתן דכתיב (שמות כה) "ונועדתי [לך שם ודברתי] אתך מעל הכפרת" וכתוב (שמואל ב כ"ב) "וירכב על כרוב ויעף" וכתוב (יחזקאל ט) "וכבוד אלהי ישראל נעלה מעל הכרוב אשר היה עליו אל מפתן הבית".

וממפתן לחצר דכתיב (יחזקאל י) "וימלא הבית את הענן והחצר מלאה את נגה כבוד ה'".

מחצר למזבח דכתיב (עמוס ט) "ראיתי את ה' נצב על המזבח"

וממזבח לגג דכתיב (משלי כא) "טוב לשבת על פנת גג"

מגג לחומה דכתיב (עמוס ז) "והנה ה' נצב על חומת אנך" מחומה לעיר דכתיב (מיכה ו) "קול ה' לעיר יקרא"

ומעיר להר דכתיב (יחזקאל יא) "ויעל כבוד ה' מעל תוך העיר ויעמד על ההר אשר מקדם לעיר"

ומהר למדבר דכתיב (משלי כא) "טוב שבת בארץ מדבר" וממדבר עלתה וישבה במקומה דכתיב (הושע ה) "אלך אשובה אל מקומי" וגו'.

17. הרמב"ם, מורה הנבוכים, חלק ג פרק ג, תרגום ר"י קאפח:

כיון שהזכיר יחזקאל ע"ה מתיאור המרכבה מה שאמר בתחילת הספר, חזרה אליו אותה ההשגה עצמה פעם שניה כאשר הועבר במראה הנבואה לירושלם, וביאר לנו דברים שלא נתבארו תחילה.

מהן שהוא העתיק אותנו מלשון חיות ללשון כרובים, והודיענו כי החיות האמורות תחילה הם גם מלאכים, כלומר: הכרובים, ואמר ובלכת הכרובים ילכו האופנים אצלם ובשאת הכרובים את כנפיהם לרום מעל הארץ לא יסבו האופנים גם הם מאצלם. והדגיש קשר שתי התנועות כמו שאמרנו.

18. בבלי, מגילה דף לא עמוד א:

תנו רבנן... בעצרת (דברים ט"ז) "שבעה שבועות" ומפטירין (חבקוק ג') בחבקוק.

אחרים אומרים (שמות י"ט) "בחדש השלישי" ומפטירין (יחזקאל א') במרכבה.

והאידנא דאיכא תרי יומי עבדינן כתרוייהו ואיפכא...

ראש חדש אב שחל להיות בשבת מפטירין (ישעיהו א') "חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי היו עלי לטרח".... בתשעה באב גופיה מאי מפטירין אמר רב (ישעיהו א') איכה היתה לזונה...

19. הרב מרדכי ברויאר, "נבואתו הראשונה של ישעיהו", פרקי מועדות, חלק ב, עמ' 461-462:

צירוף ישעיהו לסוד השרפים לא בא אלא כהכנה לשליחות, העתידה להיות מוטלת עליו; שהרי עתיד הקב"ה לשאול את משרתיו, מי מוכן ללכת בשליחותו; וידע ישעיהו, שלא צירפו אותו למעמד זה, אלא כדי שייטול שליחות זו על עצמו. והואיל והתשובה לשאלת ה' ניתנה על ידי ישעיהו, הרי הדעת נותנת, שהשאלה הייתה מכוונת גם אליו. כי ה' לא שאל רק את השרפים "את מי אשלח ומי ילך לנו"; אלא הוא שאל את כל הנוכחים באותו מעמד - כולל גם ישעיהו עצמו. כי כבר נצטרף ישעיהו למעמד השרפים, ואף הוא היה כאחד מהם. משום כך חש, שה' פנה גם אליו והציע גם לו ללכת בשליחותו; ורק כך יכולים אנחנו להבין את העזתו, שקפץ ואמר: "הנני שלחני".